

Adam Błachnio*

Regulacja dobrowolnego poddania się odpowiedzialności w Kodeksie karnym skarbowym. Uwagi *de lege lata* i *de lege ferenda*

1. WSTĘP

Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności stanowi jedną z najbardziej charakterystycznych instytucji prawa karnego skarbowego, łączącą elementy zarówno tradycyjnej odpowiedzialności karnej, jak i sankcji o quasi-karnym charakterze wywołującą specyficzne skutki prawne wobec sprawcy przestępstwa skarbowego bądź wykroczenia skarbowego. Jednakże sama regulacja omawianego środka stanowi wyraz niecodziennej konstrukcji prawnej, która łączy wiele elementów nieznanymi w innych gałęziach prawa karnego. Ponadto przyjęty przez ustawodawcę sposób regulacji również budzi zastrzeżenia dotyczące charakteru dobrowolnego poddania się odpowiedzialności, jako środka materialnoprawnego czy też instytucji o charakterze procesowym. Najbardziej zasadniczym problemem jest jednak samo ustalenie, jakiego rodzaju instytucją jest dobrowolne poddanie się odpowiedzialności z uwagi na niespójne rozwiązania przyjęte przez ustawodawcę. W szczególności należy odpowiedzieć na pytanie, czy jest to forma zaniechania ukarania sprawcy, środek karny, kara czy też może *sui generis* konstrukcja prawna łącząca elementy różnych środków reakcji karnej. W tym celu należy dokonać bliższej analizy przyjętych rozwiązań pod kątem ich ustawowej regulacji, a w szczególności przesłanek zastosowania dobrowolnego poddania się odpowiedzialności, systemowego ujęcia w ramach przepisów Kodeksu karnego skarbowego¹, jak również przyjętej przez ustawodawcę terminologii. W ramach wstępu do dalszych rozważań należy poczynić pewną uwagę o charakterze porządkującym. Otóż na gruncie obowiązującej regulacji karnej skarbowej ustawodawca odszedł od tradycyjnej nazwy, występującej w poprzednio obowiązujących aktach prawnych – „dobrowolnego poddania się karze” na rzecz pojęcia „dobrowolnego poddania się odpowiedzialności”².

* Dr Adam Błachnio jest adiunktem w Katedrze Prawa Karnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz prokuratorem Prokuratury Okręgowej Warszawa-Praga w Warszawie; Polska, e-mail: a.blachnio@uksw.edu.pl

¹ Ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2017 r. poz. 2226 ze zm.) – dalej k.k.s.

² Sama nazwa została zmieniona nowelą do ustawy karnej skarbowej z 1971 r. 3.07.1998 r. (Dz.U. Nr 108, poz. 682) – dalej ustawa karna skarbową z 1971 r. Na mocy art. 1 pkt 95 te same ustawy, tytuł rozdziału 9 w części II działu II otrzymał brzmienie: „dobrowolne poddanie się odpowiedzialności”, zastępując tym samym sformułowanie „dobrowolne poddanie się karze”.

Zmiana taka wynikała z kilku względów zarówno natury merytorycznej, związanej z charakterem omawianej instytucji, jej przesłanek i skutków jakie wywołuje dla osoby z niej korzystającej, jak i przesłanek o charakterze porządkowym, „wymuszających” wprowadzenie zróżnicowanej terminologii względem nowych instytucji z zakresu prawa karnego skarbowego i procesowego. Jak wskazuje uzasadnienie projektu Kodeksu karnego skarbowego „uwzględniając istotę omawianego środka, dokonano niezbędnej korekty jego nazwy. Mianowicie zamiast tradycyjnej nazwy („dobrowolne poddanie się karze”) utrzymano nadal bardziej precyzyjną „dobrowolne poddanie się odpowiedzialności”. Należy wyraźnie podkreślić, że wbrew swej tradycyjnej nazwie, ten środek karny formalnie wcale nie jest „karą” (nie jest przewidziany przez jakikolwiek „katalog kar”)³. W dalszej części uzasadnienia wskazano, że w trakcie prac rozważano również użycie nazwy „odpowiedzialności karnej”, jednakże ze względów systemowych dotyczących wykroczeń skarbowych odstąpiono od powyższego⁴. Argumentację w tym zakresie należy uznać za co najmniej niewystarczającą, albowiem łączenie odpowiedzialności karnej z nazwą określonego rodzaju środka represyjnego ma drugorzędne znaczenie, zwłaszcza w sytuacji, gdy zasady odpowiedzialności są tożsame zarówno dla przestępstw skarbowych, jak i wykroczeń skarbowych. Te same bowiem reżimy dotyczą obydwu wspomnianych rodzajów czynów zabronionych, zaś na gruncie Kodeksu karnego skarbowego podstawowym kryterium przesądzającym o kontrawencjonalizacji jest wartość uszczuplonej lub narażonej na uszczuplenie należności publicznoprawnej bądź też przyjęcie przypadku mniejszej wagi⁵. Wymaga jednak dostrzeżenia to, że nowe regulacje karnoprawne z lat 90. XX w., a w szczególności Kodeks karny skarbowy i Kodeks postępowania karnego⁶ wprowadziły instytucje poprzednio nieznanne polskiemu systemowi prawa karnego, zmierzające do konsensualnego zakończenia postępowania. Oprócz „tradycyjnego” dobrowolnego poddania się karze, przewidzianego w ustawie karnej skarbowej, ustawodawca przewidział także możliwość zawierania innych porozumień w postaci skazania sprawcy bez przeprowadzenia rozprawy (art. 335 i art. 156 k.k.s.) oraz tzw. właściwego dobrowolnego poddania się karze (art. 387 i art. 161 k.k.s.)⁷. Instytucje te zmierzają z jednej strony do znacznego przyspieszenia postępowania karnego i umożliwiają stronom wpływ na jego merytoryczny kształt, z drugiej zaś – możliwość ich zastosowania pozostaje uzależniona od spełnienia określonych przesłanek, a także wyrażenia zgody przez sąd. Tym samym podjęte rozważania powinny także odpowiedzieć na pytanie, czy tak przyjęta przez ustawodawcę zmiana w zakresie pojęciowym była zasadna czy też zmierzała do pominięcia konstytucyjnych rygorów odpowiedzialności karnej.

³ Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu karnego skarbowego w: *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny skarbowy*, Warszawa 1999, s. 158; L. Wilk, J. Zagrodnik, *Prawo karne skarbowe*, Warszawa 2009, s. 32–33; zob. też wyrok Trybunału Konstytucyjnego (dalej TK) z 3.11.2004 r., K 18/03, LEX nr 133746, w zakresie konstytucyjnych rygorów odpowiedzialności karnej i sposobu redagowania tekstu prawnego w kontekście reguł gwarancyjnych.

⁴ Uzasadnienie..., s. 158.

⁵ Zob. I. Sepiolo-Jankowska, *Prawo i postępowanie karne skarbowe*, Warszawa 2017, s. 26.

⁶ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2017 r. poz. 1904 ze zm.) – dalej k.p.k.

⁷ Szerzej zob. przykładowo w: S. Steinborn, *Porozumienia w polskim procesie karnym. Skazanie bez rozprawy i dobrowolne poddanie się odpowiedzialności karnej*, Kraków 2005.

2. PRZESŁANKI I PRAWNE KONSEKWENCJE ZASTOSOWANIA DOBROWOLNEGO PODDANIA SIĘ ODPOWIEDZIALNOŚCI

Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności na gruncie Kodeksu karnego skarbowego z 1999 r. zostało uregulowane częściowo w sposób odmienny od uprzednio przyjmowanych rozwiązań. W szczególności, jak zostało to już wspomniane, ustawodawca odszedł od rozwiązania obowiązującego na gruncie ustawy karnej skarbowej z 1971 r. i dokonał „rozbicia” jednolitej dotychczas instytucji, która znajdowała się w części procesowej ustawy⁸. Obowiązujący akt prawny reguluje dobrowolne poddanie się odpowiedzialności w dwóch odrębnych jednostkach redakcyjnych art. 17–18 i art. 142–149 k.k.s., a więc zarówno w przepisach natury materialnoprawnej, jak i procesowej. Z punktu widzenia charakteru omawianej instytucji pierwszorzędne znaczenie ma jednak unormowanie dotyczące przesłanek zastosowania dobrowolnego poddania się odpowiedzialności, jak i skutków, jakie ono wywołuje.

Artykuł 17 k.k.s. reguluje tzw. materialne przesłanki dobrowolnego poddania się odpowiedzialności (zarówno pozytywne, jak i negatywne). Zgodnie z paragrafem 1 omawianego przepisu sąd może udzielić zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, jeżeli wina sprawcy i okoliczności popełnienia przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego nie budzą wątpliwości, a jednocześnie:

- 1) uiszczono w całości wymaganą należność publicznoprawną, jeżeli w związku z przestępstwem skarbowym lub wykroczeniem skarbowym nastąpiło uszczuplenie tej należności;
- 2) sprawca uiścił kwotę odpowiadającą co najmniej najniższej karze grzywny grożącej za dany czyn zabroniony;
- 3) sprawca wyraził zgodę na przepadek przedmiotów co najmniej w takim zakresie, w jakim przepadek ten jest obowiązkowy, a w razie niemożności złożenia tych przedmiotów – uiścił ich równowartość pieniężną; przepisy art. 16 § 2 zd. 3 oraz art. 31 § 3 pkt 2 stosuje się odpowiednio;
- 4) uiszczono co najmniej zryczałtowaną równowartość kosztów postępowania.

Zgodnie z powyższym zastosowanie dobrowolnego poddania się odpowiedzialności jest uzależnione od szeregu okoliczności i to zarówno natury faktycznej (wina i okoliczności popełnienia czynu nie mogą budzić wątpliwości), jak i natury prawnej (spełnienie przesłanek z punktów 1–4). O ile przesłanka faktyczna ma przede wszystkim charakter gwarancyjny, a więc ma zapewnić zastosowanie tego środka tylko w sytuacjach niebudzących wątpliwości co do przebiegu zdarzenia i osoby odpowiedzialnej, o tyle pozostałe z nich czynią zadość innego rodzaju celom. Z jednej bowiem strony, zmierzają wprost do realizacji funkcji egzekucyjnej prawa karnego skarbowego, przez wyrównanie powstałego wskutek czynu uszczerbku w majątku Skarbu Państwa, z drugiej zaś – zawierają elementy typowe dla tradycyjnej represji karnej, w postaci konieczności uiszczenia określonej kwoty

⁸ Przepisy dotyczące dobrowolnego poddania się karze były zamieszczone w rozdziale 9 ustawy karnej skarbowej z 1971 r. (art. 196–199), który z kolei znajdował się w dziale II zatytułowanym „Postępowanie przed finansowymi organami orzekającymi i finansowymi organami dochodzenia”.

pieniężnej tytułem kary grzywny czy wyrażenie zgody na przepadek przedmiotów⁹. Należy jednak zwrócić uwagę, że ustawodawca wprowadza rozróżnienie w zakresie podmiotu zobowiązanego bądź uprawnionego do spełnienia tychże przesłanek. Przede wszystkim to na sprawcy osobiście ciąży obowiązki związane z koniecznością uiszczenia kwoty tytułem kary grzywny oraz przepadku przedmiotów (a więc w sposób typowy dla odpowiedzialności karnej), zaś pozostałe mogą być zrealizowane zarówno przez osobę sprawcy, jak i osobę trzecią, co może pośrednio wskazywać na ich pozakarny charakter. Przesłanki pozytywne znajdują swoje uszczegółowienie w procesowej regulacji dobrowolnego poddania się odpowiedzialności, a więc w art. 142–149 k.k.s. Przepisy te nie tylko określają tryb postępowania w tego rodzaju sprawach, lecz także wprowadzają pewne normy o charakterze materialnoprawnym oraz gwarancyjnym. Przede wszystkim należy tu wskazać, że zgodnie z art. 142 § 5 ustawy do sprawcy (a więc osoby wnioskującej o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności) stosuje się odpowiednio przepisy o podejrzanym. Tym samym ochrona takiej osoby jest znacznie rozszerzona, wręcz zrównana ze statusem osoby podejrzanej, co umożliwia jej znacznie szerszy wpływ na postępowanie (choćby przez możliwość składania wniosków dowodowych, zapoznawanie się z aktami sprawy czy ustanowienie obrońcy). Ponadto art. 146 § 2 k.k.s. określa górną granicę kwoty, jaka powinna być uiszczona tytułem grzywny – nie może ona przekraczać połowy sumy odpowiadającej górnej granicy ustawowego zagrożenia za dany czyn zabroniony. Ustawodawca obniżył zatem możliwość wymierzenia „sankcji” wyłącznie do połowy ustawowego zagrożenia kary grzywny.

Oprócz wymogów pozytywnych ustawodawca wprowadza również przesłanki negatywne dobrowolnego poddania się odpowiedzialności. Zgodnie z art. 17 § 2 k.k.s. niedopuszczalne jest udzielenie zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, jeżeli:

- 1) przestępstwo zagrożone jest karą ograniczenia wolności albo karą pozbawienia wolności;
- 2) przestępstwo zagrożone karą grzywny popełniono w warunkach określonych w art. 37 § 1 lub art. 38 § 2;
- 3) zgłoszono interwencję co do przedmiotu podlegającego przepadkowi, chyba że zostanie ona cofnięta przez interwenienta do czasu wniesienia aktu oskarżenia do sądu.

Z analizy tych uregulowań widać, że ustawodawca ograniczył zakres zastosowania dobrowolnego poddania się odpowiedzialności jedynie do czynów o względnie niewielkim ładunku społecznej szkodliwości czynu. W szczególności odmawia skorzystania z omawianego dobrodziejstwa w przypadkach czynów zabronionych zagrożonych karami najsurowszymi lub popełnionymi w warunkach mogącymi karę grzywny nadzwyczajnie zaostrzyć (a więc cechujących się okolicznościami obciążającymi osobę sprawcy). Jedynie trzecia z przesłanek ma wyłącznie charakter

⁹ Szerzej na temat pozytywnych przesłanek dobrowolnego poddania się odpowiedzialności zob. A. Błachnio, *Pozytywne uwarunkowania dobrowolnego poddania się odpowiedzialności w kodeksie karnym skarbowym (część 1)*, „Prokuratura i Prawo” 2014/4, s. 114–139 oraz A. Błachnio, *Pozytywne uwarunkowania dobrowolnego poddania się odpowiedzialności w kodeksie karnym skarbowym (część 2)*, „Prokuratura i Prawo” 2014/5, s. 83–102.

procesowy wynikający z faktu zgłoszonej interwencji, a więc wpływającej na bieg procesu i jego skomplikowania poprzez udział dodatkowego podmiotu, co do którego sąd też będzie zmuszony podjąć rozstrzygnięcie.

Tak unormowane przesłanki wpływają również na orzeczenie w przedmiocie udzielenia zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności. Zgodnie z art. 18 § 1 k.k.s. sąd udzielając zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, orzeka:

- 1) tytułem kary grzywny kwotę uiszczoną przez sprawcę;
- 2) przepadek przedmiotów tylko w takich granicach, w jakich sprawca wyraził na to zgodę, a w razie niemożliwości ich złożenia – uścił ich równowartość pieniężną.

Ponadto prawomocny wyrok o zezwoleniu na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności nie podlega wpisowi do Krajowego Rejestru Karnego, zaś uiszczenie kwoty tytułem grzywny za przestępstwo skarbowe w drodze dobrowolnego poddania się odpowiedzialności nie stanowi przesłanki recydywy skarbowej określonej w art. 37 § 1 pkt 4 k.k.s. (art. 18 § 2 i 3 k.k.s.). W tym miejscu należy zwrócić uwagę na dwojaki rodzaj uregulowanie. Po pierwsze, ustawodawca regulując dobrowolne poddanie się odpowiedzialności w zakresie orzeczenia dotyczącego uiszczenia określonej kwoty pieniężnej, zarówno w zakresie przesłanek, jak i skutków, posługuje się formułą „tytułem kary grzywny”. Może zatem powstać pytanie, czy tak uiszczona suma pieniężna w istocie stanowi grzywnę czy też nie. Za pierwszym z tych poglądów opowiedział się D. Świecki, który powyższe wywodził z wykładni językowej („tytułem kary grzywny”) oraz systemowej (instytucja znajdująca się poza katalogiem kar)¹⁰. Pogląd przeciwny wyraził m.in. T. Bojarski, twierdząc, że jest to grzywna, która została uregulowana jedynie w sposób skomplikowany, sztucznie sformułowany¹¹. Podzielając argumentację D. Świeckiego uważam, że: „różnice wpływają nie tylko z charakteru omawianej instytucji, ale także z samego trybu postępowania i momentu realizacji wskazanych środków penalnych. Momentem „realizacji” (wdrożenia do wykonania) kary grzywny jest czas, w którym nastąpiło uprawomocnienie się wyroku skazującego, a więc wyroku, w którym sąd skazał sprawcę za popełniony czyn zabroniony na daną karę. Inaczej sprawa wygląda w przypadku dobrowolnego poddania się karze – wyrok sądu udzielający zezwolenia na powyższe jest – *de facto* – wyrokiem deklaratywnym, potwierdzającym poczynione uprzednio uzgodnienia, jak również niepodlegającym dalszej realizacji w postaci przekazania do wykonania z uwagi na fakt, że warunkiem jego wydania jest uprzednie zachowanie sprawcy w postaci zapłacenia uzgodnionej kwoty. Ustawodawca był również konsekwentny przewidując możliwość zaskarżenia orzeczenia o dobrowolnym poddaniu się odpowiedzialności. W art. 149 § 1 k.k.s. stwierdził

¹⁰ D. Świecki, *Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności w kodeksie karnym skarbowym*, „Przegląd Sądowy” 2001/3, s. 110.

¹¹ T. Bojarski, *Kodeks karny skarbowy a kodeks karny. Kilka uwag porównawczych* [w:] *Współczesne problemy procesu karnego i wymiaru sprawiedliwości. Księga ku czci prof. Kazimierza Marszala*, red. P. Hofmański, K. Zgryzek, Katowice 2003, s. 38–39; T. Bojarski, M. Szwarczyk, *Uwagi o projektowanym nowym prawie karnym skarbowym* [w:] *Administracja publiczna u progu XXI wieku. Prace dedykowane prof. zw. dr. hab. Janowi Szreniewskiemu z okazji jubileuszu 45-lecia pracy naukowej*, red. Z. Niewiadomski, J. Buczkowski, J. Łukasiewicz, J. Posłuszny, J. Stelmasiak, Przemyśl 2000, s. 97.

bowiem, że w razie zaskarżenia ww. wyroku ulega on uchyleniu albo zmianie, tylko wtedy gdy sąd orzekł: 1) tytułem kary grzywny kwotę inną niż uiszczona przez sprawcę. Ponadto, co istotne, żaden przepis Kodeksu karnego skarbowego nie nakazuje – w trakcie prowadzonych negocjacji, a następnie w wydanym orzeczeniu – wskazywania określonej liczby stawek dziennych grzywny oraz ich wysokości. Wręcz przeciwnie, specyfika omawianej instytucji oraz posługiwanie się przez ustawodawcę pojęciem «kwota» doprowadza do zgola innego wniosku¹². Z powyższego widać, że ustawodawca przewidział odrębne „reżimy” dla grzywny, która może zostać orzeczona za przestępstwo skarbowe, a kwotą, która ma być uiszczona w drodze dobrowolnego poddania się odpowiedzialności. Po drugie, przepisy Kodeksu karnego skarbowego obligują sąd do objęcia orzeczeniem (wyrokiem) wyłącznie dwóch elementów, a mianowicie wpłaconej kwoty pieniężnej oraz przepadku. Pozostałe, a więc uiszczenie uszczuplonej czynem należności publicznoprawnej oraz kosztów postępowania pozostają poza tym orzeczeniem, co wy daje się wskazywać na ich pozakarny charakter.

3. PRAWNY CHARAKTER DOBROWOLNEGO PODDANIA SIĘ ODPOWIEDZIALNOŚCI

Jak zostało już wspomniane, autorzy Kodeksu karnego skarbowego odeszli od tradycyjnej systematyki umiejscowienia przepisów dotyczących dobrowolnego poddania się odpowiedzialności, która lokowała omawiany środek jako instytucję o charakterze procesowym. Dokonano „przepełowienia” regulacji w tym zakresie. Regulacja dobrowolnego poddania się odpowiedzialności została zamieszczona w dwóch częściach kodeksu – w rozdziale 2 (zaniechanie ukarania sprawcy) działu I (część ogólna) tytułu I (przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe) – art. 17–18 k.k.s., oraz w rozdziale 16 (zezwole nie na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności) działu II (pociągnięcie do odpowiedzialności za zgodą sprawcy) – art. 142–149 k.k.s. Tym samym ustawodawca dokonał podziału na przepisy materialne, dotyczące przesłanek i skutków dobrowolnego poddania się odpowiedzialności oraz trybu postępowania w przypadku złożenia wniosku o zastosowanie wskazanej instytucji¹³. Umieszczenie przepisów materialnych d.p.o. (art 17–18 k.k.s.) w części ogólnej Kodeksu karnego skarbowego, moim zdaniem, było zabiegiem pozytywnym, umożliwiającym zastosowanie omawianego środka zarówno do sprawców przestępstw skarbowych, jak i wykroczeń skarbowych¹⁴. Nie sposób jednak nie

¹² A. Błachnio, *Prawnokarne skutki dobrowolnego poddania się odpowiedzialności* [w:] *Z zagadnień prawa i procesu karnego*, red. J. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki, Warszawa 2014 s. 173.

¹³ Zob. też Z. Siwik, *Projekt Kodeksu karnego skarbowego – o kierunkach zmian w materialno prawnych przepisach części ogólnej*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 1998/1–2, s. 28–29; na gruncie powyższego „przepełowienia” unormowania dobrowolnego poddania się odpowiedzialności powstał spór w charakterze tejszy instytucji – czy jest on wyłącznie procesowy, materialny czy mieszany – materialno-procesowy. Jak się wy daje, ta ostatnia teza jest poprawna z uwagi na systematykę przepisów Kodeksu karnego skarbowego i regulacji ustawodawcy w zakresie omawianej instytucji. Szerzej zob. J. Michalski, *Komentarz do Kodeksu karnego skarbowego. Tytuł I. Przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe*, Warszawa 2000, s. 44; T. Grzegorzczak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 153; D. Świecki, *Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności w kodeksie karnym skarbowym*, „Przegląd Sądowy” 2001/3, s. 83; *Uzasadnienie...*, s. 157–158.

¹⁴ Tak też F. Prusak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 1–53 k.k.s.*, Kraków 2006, s. 271.

zauważyć pewnego braku spójności legislacyjnej w omawianym zakresie. Rozdział 2 – zaniechanie ukarania sprawcy – wskazuje, że znajdują się w nim przepisy normujące przypadki odstąpienia od „państwowego prawa ukarania”. Jak wskazuje F. Prusak, „rozdział 2 przewiduje grupę instytucji i środków karnoprawnych, które pozwalają na prowadzenie racjonalnej, eksponującej współczesne tendencje polityki kryminalnej, w zakresie średnich i drobnych czynów zabronionych”¹⁵. Jednocześnie jednak instytucja dobrowolnego poddania się odpowiedzialności została wskazana jako środek karny zarówno w przepisach dotyczących przestępstw skarbowych, jak i wykroczeń skarbowych (art. 22 § 2 pkt 1 k.k.s., art. 47 § 2 pkt 1 k.k.s.)¹⁶. Powstaje zatem pytanie, czy takie unormowanie jest poprawne. Czy słuszne było przyjęcie przez ustawodawcę, z jednej strony, że dobrowolne poddanie się odpowiedzialności jest jednym z przykładów „zaniechania ukarania sprawcy”, zaś z drugiej strony – umieszczenie omawianej instytucji w katalogu środków karnych¹⁷. Należy w tym celu dokonać krótkiej analizy rozdziału 2 kodeksu (art. 16–19) i ustalić, czy w powyższym znajdują się także innego rodzaju środki karne (co przynajmniej w części mogłoby uzasadnić taki zabieg).

Jak wskazuje J. Sawicki, wymienione w rozdziale 2 kodeksu środki: „prowadzą do rezygnacji z tradycyjnych środków karania w celu rozwiązania konfliktu społecznego głównie na drodze wyrównania uszczerbku finansowego państwa lub innego uprawnionego podmiotu. Państwo rezygnuje bowiem całkowicie z ukarania (czynny żal), albo z formalnego skazania (w ramach dobrowolnego poddania się odpowiedzialności), bądź z wymierzenia kary lub środka karnego (w ramach sądowego odstąpienia od wymierzenia kary)”¹⁸. Zdaniem tego autora zaniechanie ukarania sprawcy jawi się jako „rozwiązanie pośrednie pomiędzy utrzymaniem kryminalizacji i penalizacji zachowań społecznie szkodliwych a dekryminalizacją i związaną z nią depenalizacją takich zachowań – pod warunkiem, że oparte zostanie na idei sprawiedliwości naprawczej, w której najważniejszym elementem zastosowanej procedury karnej jest naprawienie szkody przez sprawcę i tym samym zadośćuczynienie zarówno podmiotowi publicznoprawnemu, jak i społecznemu poczuciu sprawiedliwości”¹⁹. Słuszne wydaje się zatem wskazanie, że (domyślnym) zamiarem ustawodawcy była gradacja wskazanych środków zaliczonych jako form „zaniechania ukarania sprawcy” według możliwości ich wykorzystania w prowadzonym postępowaniu. W pierwszej kolejności zastosowanie może mieć bowiem czynny żal, który obejmuje *de iure* sytuacje poprzedzające formalne wszczęcie postępowania karnego skarbowego. Następne z kolei jest dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, które może mieć zastosowanie w trakcie prowadzonego postępowania

¹⁵ F. Prusak, *Kodeks...*, s. 270.

¹⁶ Zgodnie z art. 22 § 2 pkt 1 i art. 47 § 2 pkt 1 k.k.s. dobrowolne poddanie się odpowiedzialności zostało zaklasyfikowane przez ustawodawcę jako środek karny i to zarówno w przypadku przestępstw skarbowych, jak i wykroczeń skarbowych.

¹⁷ Dodatkowo, należy zwrócić uwagę na kwestię podnoszoną przez T. Bojarskiego. Autor ten neguje potrzebę wyodrębnienia rozdziału 2 k.k.s., stwierdzając, że: „wydzielenie rozdziału II jest zbędne, merytorycznie wadliwe. Ustaw karnych nie uchwała się po to, aby deklarowały one bezkarność sprawców. Mija się to z ich podstawowym sensem” – zob. T. Bojarski, *Kodeks...*, s. 39. Swoją opinię autor uzasadnia m.in. faktem, że w rozdziale 2 zostały zamieszczone instytucje, które nie regulują całkowitego zaniechania ukarania sprawcy, a mianowicie odstąpienie od wymierzenia kary oraz dobrowolne poddanie się odpowiedzialności.

¹⁸ J. Sawicki, *Zaniechanie ukarania jako element polityki karnej w prawie karnym skarbowym*, Wrocław 2011, s. 14.

¹⁹ J. Sawicki, *Zaniechanie...*, s. 14.

i przy udziale sądu – jednakże bez prowadzenia postępowania jurysdykcyjnego w tradycyjnej postaci, a więc zakończonego wyrokiem zapadłym po przeprowadzonym na rozprawie głównej postępowaniu dowodowym. Trzecim i ostatnim wreszcie środkiem jest możliwość odstąpienia od wymierzenia kary, które może nastąpić po przeprowadzeniu postępowania sądowego i wyłącznie w wydanym wyroku skazującym. Przechodząc do zwięzłego omówienia wskazanych instytucji należy spostrzec co następuje.

Artykuły 16 i 16a k.k.s. regulują kwestię tzw. czynnego żalu, którego istota sprowadza się do niepodlegania przez sprawcę czynu zabronionego karze, jeżeli po jego popełnieniu zawiadomi on o tym czynie organ powołany do ścigania, ujawniając istotne okoliczności tego czynu, w szczególności osoby współdziałające w jego popełnieniu (art. 16 § 1 k.k.s.). Dodatkowymi warunkami, jakie muszą zostać spełnione jest uiszczenie w całości uszczuplonej należności publicznoprawnej oraz złożenie przedmiotów podlegających przepadkowi, a w razie niemożności ich złożenia uiszczenie ich równowartości. Ustawa określa także przesłanki negatywne czynnego żalu dotyczące terminu złożenia zawiadomienia (samodenuncjacji) oraz osoby sprawcy (art. 16 § 5 i 6 k.k.s.). Jak wskazuje L. Wilk i J. Zagrodnik odmianą czynnego żalu związaną ze złożeniem prawnie skutecznej korekty deklaracji podatkowej jest regulacja z art. 16a k.k.s.²⁰ Również w tym przypadku warunkiem niepodlegania karze jest uiszczenie uszczuplonej należności publicznoprawnej. Jak widać z powyższego, podstawowe różnice pomiędzy czynnym żalem a dobrowolnym poddaniem się odpowiedzialności sprowadzają się do zakresu obowiązków związanych z zastosowaniem tychże instytucji, a także sytuacji prawnej podmiotów ubiegających się o powyższe. W przypadku dobrowolnego poddania się odpowiedzialności liczba nałożonych „na sprawcę” obowiązków jest znacznie większa. Nie sprowadza się ona wyłącznie do zaspokojenia interesu finansowego Skarbu Państwa poprzez uiszczenie uszczuplonej należności publicznoprawnej oraz orzeczenia obowiązkowego przepadku przedmiotów, lecz także do pokrycia co najmniej zryczałtowanej równowartości kosztów postępowania oraz dodatkowo kwoty odpowiadającej co najmniej minimalnej wartości grzywny przewidzianej za dany czyn zabroniony. Dodatkowo, różnice wynikają również z przesłanek negatywnych, wzbraniających zastosowanie omawianych instytucji, albowiem w przypadku czynnego żalu wynikają one – po pierwsze, z terminu w jakim sprawca może skorzystać z przedmiotowej instytucji, a więc do momentu w którym organ ścigania miał już wyraźnie udokumentowaną wiadomość o popełnieniu przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowe bądź też do czasu rozpoczęcia przez organ ścigania czynności służbowej, w szczególności przeszukania, czynności sprawdzającej lub kontroli zmierzającej do ujawnienia przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego, chyba że czynność ta nie dostarczyła podstaw do wszczęcia postępowania o ten czyn zabroniony (art. 16 § 5 pkt 1 i 2 k.k.s.) – po drugie zaś, z przesłanek materialnych wskazanych w § 6 artykułu 16 k.k.s. Przesłanki z tego paragrafu dotyczą sprawcy, który był inicjatorem zdarzenia realizującego znamiona przestępstwa lub wykroczenia skarbowego bądź też miał decydującą rolę w jego przebiegu (sprawca kierowniczy, sprawca polecający, osoba organizująca lub kierująca grupą lub

²⁰ Zob. L. Wilk, J. Zagrodnik, *Prawo...*, s. 76.

związkiem przestępczym, prowokator)²¹. Różnice pomiędzy ww. sprowadzają się także do licznych kwestii proceduralnych. Zastosowanie czynnego żalu nie wymaga – w przeciwieństwie do dobrowolnego poddania się odpowiedzialności – ingerencji sądu w postaci udzielenia jakiegokolwiek zezwolenia, jak ma to miejsce w przypadku dobrowolnego poddania się odpowiedzialności²². Odmienny charakter ma też przewidziana w art. 19 k.k.s. możliwość odstąpienia przez sąd od wymierzenia kary. Przepis ten reguluje kwestię sądowego wymiaru kary i – co do zasady – ma niewiele wspólnego z zaniechaniem ukarania sprawcy, a jego istota sprowadza się do fakultatywnej możliwości zaniechania przez sąd możliwości wymierzenia kary na rzecz określonego rodzaju środków karnych, przy jednoczesnym uiszczeniu przez sprawcę uszczuplonej należności publicznoprawnej²³. Zgodnie z regulacją art. 19 § 1 k.k.s. sąd może odstąpić od wymierzenia kary, co nie stoi na przeszkodzie orzeczeniu środka karnego wymienionego w art. 22 § 2 pkt 2–6 lub w art. 47 § 2 pkt 2 i 3, jeżeli zachodzą warunki jego orzeczenia i cele kary zostaną przez ten środek spełnione, w szczególności w przypadkach przewidzianych w kodeksie. Dodatkowym warunkiem jest uiszczenie uszczuplonej należności publicznoprawnej do czasu wydania wyroku, jeżeli w związku z czynem takie uszczuplenie nastąpiło. Ustawodawca ogranicza zastosowanie omawianej instytucji do przestępstw skarbowych zagrożonych karą pozbawienia wolności do lat 3, których społeczna szkodliwość nie jest znaczna, a także z wyłączeniem przewidzianym w art. 37 § 1 lub art. 38 § 2 k.k.s., zaś w przypadku wykroczenia skarbowego do wypadków zasługujących na szczególne uwzględnienie, biorąc pod uwagę charakter i okoliczności popełnienia wykroczenia skarbowego, właściwości i warunki osobiste sprawcy oraz jego zachowanie się po popełnieniu tego wykroczenia²⁴.

Analiza powyższego rozdziału prowadzi do wniosku, że w istocie rzeczy instytucje w nim zawarte mają ze sobą niewiele wspólnego i ich połączenie jest niefortunne²⁵. W uzasadnieniu do projektu Kodeksu karnego skarbowego wskazano, że we wszystkich trzech przypadkach nie dochodzi do formalnego skazania sprawcy²⁶. Nie jest to jednak prawdą, albowiem wyrok zapadły na podstawie art. 19 k.k.s. jest jak najbardziej wyrokiem skazującym. Ponadto o zaniechaniu ukarania sprawcy *sensu stricto* można mówić jedynie w przypadku czynnego żalu, bowiem sprawca, wobec którego ma zastosowanie art. 16 lub art. 16a k.k.s., jest zobowiązany wyłącznie do uiszczenia uszczuplonej należności publicznoprawnej oraz przepadku przedmiotów. Również w przypadku dobrowolnego poddania się odpowiedzialności nie sposób mówić o jakimś zaniechaniu ukarania sprawcy z przyczyn

²¹ Szerzej zob. J. Sawicki, *Zaniechanie...*, s. 163–168.

²² Udział organów sądowych będzie jednak konieczny w sytuacji, w której należy orzec przepadek przedmiotów. Jak się wydaje w takim przypadku, po wydaniu formalnego postanowienia o umorzeniu postępowania na podstawie art. 113 § 1 k.k.s. w zw. z art. 17 § 1 pkt 4 k.p.k. należy skierować do sądu wniosek o orzeczenie przepadek przedmiotów na podstawie art. 16 § 2–3 k.k.s. Z kolei J. Bafia na gruncie ustawy karnej skarbowej z 1971 r. stwierdza, że w instytucji dobrowolnego poddania się karze (obecnie odpowiedzialności) tkwi element żalu z powodu popełnienia przestępstwa (wykroczenia skarbowego), co rzutuje na wymiar kary – zob. J. Bafia, *Prawo karne skarbowe*, Warszawa 1978, s. 87.

²³ Zob. też T. Bojarski, *Kodeks...*, s. 37–39.

²⁴ Szerzej zob. J. Sawicki, *Zaniechanie...*, s. 273–303.

²⁵ Tak T. Grzegorzczak, *Kodeks...*, s. 144. Należy jednak dostrzec, że środki te niewątpliwie łączą wyraz prymatu funkcji kompensacyjnej prawa karnego skarbowego, albowiem zastosowanie wszystkich jest uzależnione z jednej strony od uiszczenia uszczuplonej czynem należności publicznoprawnej, z drugiej zaś strony, od przepadku przedmiotów lub równowartości przepadku przedmiotów.

²⁶ Uzasadnienie..., s. 152.

wskazanych powyżej. Nie sposób bowiem mówić o (całkowitej) denuncjacji sprawy w sytuacji, gdy jest on zobowiązany do ponoszenia negatywnych konsekwencji swojego zachowania, które są oderwane od samego czynu i stanowią wyraz ustawowego prawa karania. Dodatkowo, należy wskazać, że przesłanki pozytywne dobrowolnego poddania się odpowiedzialności powiązane są w znacznym stopniu zarówno z karą grzywny w stawkach dziennych (w zakresie możliwości wymiaru) oraz przypadkiem przedmiotów. Celem bliższej analizy omawianego problemu należy przejść do kwestii zaliczenia dobrowolnego poddania się odpowiedzialności jako środka karnego.

Katalog środków karnych wskazany w art. 22 § 2 oraz art. 47 § 2 k.k.s. jest katalogiem zamkniętym. Środki karne mają na celu uzupełnienie represji karnej wobec sprawcy poprzez nałożenie na sprawcę dodatkowej dolegliwości związanej z popełnieniem czynu zabronionego, a nie jej całkowite zastąpienie. Niezależnie od ich charakteru nie stanowią one samoistnej dolegliwości wobec sprawcy. Ustawodawca w żadnej normie sankcjonującej Kodeksu karnego skarbowego (czy też Kodeksu karnego) nie wprowadza zagrożenia czynu poprzez wskazanie jedynie środka karnego jako możliwego do orzeczenia. Sytuacje takie mogą wynikać ze szczegółowych zasad sądowego wymiaru kary, w szczególności z zastosowania takich instytucji, jak odstąpienie od wymierzenia kary czy jej nadzwyczajnego złagodzenia. W przypadku dobrowolnego poddania się odpowiedzialności sytuacja jest jednak odmienna. Z jednej bowiem strony, wskazana instytucja została zaliczona do środków karnych, z drugiej zaś – jej zastosowanie jest autonomiczne do znacznej liczby przestępstw i wykroczeń skarbowych wynikających z regulacji art. 17 k.k.s. Dodatkowo, środki karne są zróżnicowane wewnętrznie, co oznacza, że ich wzajemne relacje zostały ukształtowane w taki sposób, aby na siebie nie zachodzić (określoność wewnętrzna środków karnych). Przykładowo, należy wskazać, że pomiędzy przypadkiem przedmiotów a zakazem prowadzenia działalności gospodarczej określonego rodzaju nie zachodzi stosunek krzyżowania²⁷. Ich orzeczenie i wykonywanie może być równoległe (równoczesne), co nie wyklucza ich łącznego stosowania. Wyjątek stanowi instytucja dobrowolnego poddania się odpowiedzialności z uwagi na fakt, że łączy ona w sobie zarówno element środków karnych (przypadek przedmiotów), kary (uiszczenie kwoty odpowiadającej co najmniej najniższej karze grzywny grożącej za dany czyn zabroniony), restytucji (obowiązek uiszczenia uszczuplonej należności publicznoprawnej), a dodatkowo także element typowy dla wyroków skazujących w postaci obowiązku uiszczenia co najmniej zryczałtowanej równowartości kosztów postępowania. Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności nie może być również orzeczone (w odróżnieniu od innego rodzaju środków karnych) bez poprzedzenia specyficzną procedurą związaną ze złożeniem stosownego wniosku przez finansowy organ postępowania przygotowawczego. Sąd nie ma tu takich kompetencji jakie ma na

²⁷ Przez stosunek krzyżowania norm przyjmuję za Z. Ziemińskim taką sytuację, w której istnieje zbiór S, który jest zarazem zbiorem P, istnieje S, który nie jest P oraz istnieje P, który nie jest S – zob. Z. Ziemiński, *Logika praktyczna*, Warszawa 2002, s. 40. W omawianym przypadku przyjmując za S dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, zaś za P przypadek przedmiotów, należy stwierdzić, że istnieją sytuacje, w których zastosowanie ma S oraz P (np. art. 65 § 3 k.k.s.), sytuacje w których może mieć zastosowanie dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, a nie może mieć zastosowanie przypadek przedmiotów (np. art. 57 § 1, art. 77 § 2 k.k.s.) oraz sytuacje, w których można zastosować przypadek przedmiotów, ale nie można zastosować instytucji dobrowolnego poddania się odpowiedzialności (np. art. 65 § 1 k.k.s.).

gruncie innego rodzaju środków karnych i które są związane z odstąpieniem od wymierzenia kary czy jej nadzwyczajnym złagodzeniem. Orzeczenie dotyczące dobrowolnego poddania się odpowiedzialności nie jest też orzeczeniem skazującym, a sąd wydając wyrok w tym przedmiocie udziela jedynie zezwolenia na zastosowanie omawianej instytucji i orzeka w granicach zawartego porozumienia. Jednakże instytucja dobrowolnego poddania się odpowiedzialności zawiera w moim przekonaniu element, który niewątpliwie zbliża tę instytucję do środków karnych. Zarówno bowiem uwzględnieniu wniosku o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, jak i jego fazie negocjacyjnej powinny towarzyszyć dyrektywy sądowego wymiaru kar i środków karnych. Mówiąc inaczej, uzgodnione porozumienie pomiędzy sprawcą czynu zabronionego a finansowym organem postępowania nie może zostać zawarte w oderwaniu od kryteriów z art. 12–13 k.k.s., uzupełnionych w pewnej mierze o szczególne dyrektywy związane z wymiarem kary grzywny. Powyższe nie przesądza jeszcze o uznawaniu dobrowolnego poddania się odpowiedzialności wyłączenie za środek karny. Należy zwrócić uwagę, że ustawodawca w art. 22 § 2 pkt 8 k.k.s. w poczet środków karnych zaliczył także środki związane z poddaniem sprawcy próbie. Zabieg ten wydaje się o tyle chybiony, o ile przedmiotowe środki nie stanowią środków karnych *sensu stricto*, lecz są wyrazem instytucji probacji. Ich zastosowanie nie polega na stworzeniu dodatkowej dolegliwości wobec osoby sprawcy czy też wprowadzenia elementu prewencji, ale na udzieleniu sprawcy czynu pewnego rodzaju szansy, że w przypadku poprawnego zachowania postępowanie wobec niego nie zostanie skierowane na dalszą drogę sądową w celu wydania wyroku skazującego (warunkowe umorzenie postępowania), kara zaś nie zostanie wykonana (warunkowe zawieszenie wykonania kary) lub też że sprawca zostanie zwolniony z konieczności odbycia reszty kary (warunkowe przedterminowe zwolnienie). Podstawową (i zasadniczą) różnicą pomiędzy środkami probacyjnymi a dobrowolnym poddaniem się odpowiedzialności jest to, że w przypadku tego drugiego sprawca nie zostaje poddany żadnemu okresowi próby, jego dalsze zachowanie (po zastosowaniu wskazanej instytucji) jest irrelevantne dla jego bytu, zaś sam środek zostaje wykonany *de facto* z chwilą wydania orzeczenia przez sąd²⁸. Ponadto dobrowolne poddanie się odpowiedzialności nie podlega wpisowi do krajowego rejestru karnego. Dodatkowym elementem, który należy podkreślić, i który w znacznym stopniu oddala omawianą instytucję od środków karnych, jest zawarty w niej czysty element kary, dolegliwości ściśle osobistej, jaką musi ponieść sprawca za popełniony przez siebie czyn zabroniony, a mianowicie uiszczenie kwoty odpowiadającej co najmniej najniższej karze grzywny grożącej za dany czyn zabroniony. Kwota ta nie jest jednak grzywną, i nie mają do niej zastosowania przepisy dotyczące ustalenia jej wysokości przez wskazanie liczby stawek dziennych. Stanowi ona jedynie wyraz represji o charakterze majątkowym, która to zostaje uzgodniona w drodze porozumienia pomiędzy sprawcą czynu a finansowym organem postępowania przygotowawczego. Katalog środków karnych w Kodeksie karnym skarbowym nie przewiduje w żadnym odrębnym przepisie takiego rodzaju środka karnego lub innego środka reakcji karnej. Wobec tak ukształtowanej struktury dobrowolnego poddania się odpowiedzialności trudno uznać w sposób jednoznaczny,

²⁸ Oczywiście może mieć ono znaczenie dla ewentualnie kolejnej możliwości zastosowania dobrowolnego poddania się karze, jednakże tylko w aspekcie następnego czynu, nie zaś czynu którego dotyczy.

że powyższa instytucja stanowi środek karny *sensu stricto* czy też że jest instytucją polegającą na zaniechaniu ukarania sprawcy. Pogląd taki został także wyrażony przez Trybunał Konstytucyjny, który stwierdził że: „trudności z ustaleniem charakteru instytucji dobrowolnego poddania się odpowiedzialności wynikają z uznania tej instytucji za formę zaniechania ukarania, a jednocześnie za środek karny(...) Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego, biorąc pod uwagę mieszany, materialnoprocesowy charakter kwestionowanych przepisów (art. 17 § 1 pkt 2 i 4 oraz art. 18 § 1 pkt 1 k.k.s. – dop. autora), należy uznać, że mamy do czynienia ze szczególną formą odpowiedzialności prawnej związanej nie tyle z wymierzaniem kar, ile zastosowaniem środków o charakterze represyjnym wobec jednostki. Instytucja dobrowolnego poddania się odpowiedzialności jest bowiem pomyślana jako środek karny, zastępujący wymierzenie kary”²⁹. W dalszej części orzeczenia TK podkreślił, że argumentem przemawiającym za uznaniem dobrowolnego poddania się odpowiedzialności za szczególną formę ukarania sprawcy jest fakt, iż sąd nie orzeka kary grzywny, ale tytułem kary grzywny kwotę uiszczoną przez sprawcę. W literaturze przedmiotu również trudno dopatrzeć się jednolitego poglądu dotyczącego instytucji dobrowolnego poddania się odpowiedzialności. Jak słusznie wskazał Z. Siwik, niejednolitość poglądów dotyczących dobrowolnego poddania się odpowiedzialności wynika po części z faktu, że poszczególni autorzy omawiają wskazaną instytucję z perspektywy różnych dziedzin prawa³⁰. Sam autor podejmując próbę oceny dobrowolnego poddania się odpowiedzialności (na gruncie ustawy karnej skarbowej z 1971 r.) odrzuca możliwość uznania omawianego środka reakcji karnej za karę lub środek karny (karę dodatkową) z uwagi na fakt, że nie została zamieszczona w żadnym z tych katalogów, jak również z przyczyn dotyczących ukształtowania nazewnictwa użytego przez ustawodawcę³¹. Autor podsumowując rozważania na ten temat, stwierdza wreszcie, że: „dobrowolne poddanie się karze (odpowiedzialności – dop. autora) nie jest karą, lecz innym środkiem penalnym o swoistym charakterze (materialnoprocesowym, a także majątkowym) w zakresie zwalczania przestępstw i wykroczeń skarbowych”³². Podejmując próbę zarysowania własnego poglądu na omawianą instytucję chciałbym zacząć od wskazania elementów, które wydają się w mniejszej części sporne od pozostałych. Przesłanki zastosowania omawianej instytucji wynikają z art. 17–18 k.k.s. Niewątpliwie, jak trafnie zauważył T. Bojarski, zarówno nazewnictwo rozdziału 2, jak i jego umiejscowienie jest co najmniej niefortunne. Z jednej bowiem strony, instytucja dobrowolnego poddania się odpowiedzialności została zaliczona do norm regulujących zaniechanie ukarania sprawcy, z drugiej zaś do środków karnych. Środki karne, podobnie jak kary, stanowią wyraz ustawowego prawa karania i mogą zostać wymierzone wyłącznie w specjalnej procedurze ukształtowanej jako wymiar sprawiedliwości. Tym samym nie sposób mówić o jakimkolwiek

²⁹ Wyrok TK z 8.01.2008 r., P 35/06, LEX 2018.

³⁰ Z. Siwik, *System środków penalnych w prawie karnym skarbowym*, Wrocław 1986, s. 219.

³¹ Z. Siwik, *System...*, s. 224–226. Autor ten stwierdza, że: „sam ustawodawca, charakteryzując szczegółowo dobrowolne poddanie się karze, nie posługuje się ani razu – poza pełnym jednolitym tytułem instytucji (kilkanaście razy) – terminem „kara”, lecz zamiennie w miejsca kary grzywny i kary pieniężnej następującymi ustawowymi wyrażeniami: a) kwota odpowiadająca najniższej grzywnie (karze pieniężnej), grożącej za dany czyn, b) lub kwota uiszczona przez oskarżonego tytułem grzywny (kary pieniężnej), c) albo uiszczona przez oskarżonego kwota, d) czy też złożona kwota, e) a nawet uiszczenie grzywny w drodze dobrowolnego poddania się odpowiedzialności”. Z. Siwik, *System...*, s. 225.

³² Z. Siwik, *System...*, s. 229; zob. też L. Wilk, J. Zagrodnik, *Prawo...*, s. 131–134.

zaniechaniu ukarania. Jednocześnie uznanie za środek karny dobrowolne poddanie się odpowiedzialności także nie do końca jest trafne. Środek ten zawiera elementy *stricte* związane z pojęciem kary, a także kompensuje w sobie inny środek karny w postaci przepadku przedmiotów (przepadku równowartości pieniężnej przepadku przedmiotów), co tylko częściowo zbliża go do wskazanego przez ustawodawcę charakteru. Dodatkowo, na jego wymiar wpływa obowiązek uiszczenia uszczuplonej należności publicznoprawnej (a więc *de facto* instytucja wskazana w art. 15 k.k.s.) oraz pokrycie kosztów postępowania. Problem wydaje się tkwić w sprowadzeniu przez prawodawcę pojęcia „zaniechanie ukarania sprawcy” wyłącznie do kategorii skutków związanych z wydanym orzeczeniem, a konkretnie z uznaniem, że skoro orzeczenie wydane w trybie dobrowolnego poddania się karze nie wywiera takich skutków jak wyrok skazujący, to tym samym stanowi ono formę zaniechania ukarania sprawcy. Powyższe w sposób oczywisty mija się z przyjętą regulacją, gdyż sprawca starając się o powyższe ponosi konsekwencje związane nie tylko z samym czynem, lecz także dodatkowe obciążenia charakterystyczne dla kar i środków karnych, o czym było już powyżej. Również sam fakt ujęcia systemowego jest sporny. Przepisy następujące po art. 22 i art. 47 k.k.s. nie wprowadzają żadnych unormowań dotyczących tego środka pozostawiając jego regulację art. 17–18 k.k.s. Oczywiście regulują one części składowe omawianego środka (np. przepadek), ale czynią to z uwagi na ich charakter i związane z innymi instytucjami, a w szczególności ze specyfiką kar i środków karnych. Ponadto, jak zostało już powiedziane powyższej, środki karne, co do zasady, nie zastępują kary kryminalnej, ale ją uzupełniają, podczas gdy zastosowanie dobrowolnego poddania się odpowiedzialności eliminuje możliwość wymierzenia sprawcy kary za dany czyn. W moim przekonaniu regulacja art. 17–18 k.k.s. została błędnie umiejscowiona. *De lege ferenda* ustawodawca powinien bądź zmienić tytuł rozdziału 2 (poprzez jego wykreślenie), bądź też przenieść ww. regulację poza omawiany rozdział – do rozdziału 1 lub też przez utworzenie odrębnego rozdziału zatytułowanego „Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności”³³. Ze względu na specyfikę omawianego środka również umieszczenie go w wykazie środków karnych jest co najmniej chybione, albowiem poza problemami związanymi z jego klasyfikacją powyższy zabieg nie wnosi nic w zakresie merytorycznego zastosowania, a może wywoływać błędne i pozorne skojarzenia związane z jego alternatywnym zastosowaniem³⁴.

4. MATERIALNY CHARAKTER DOBROWOLNEGO PODDANIA SIĘ ODPOWIEDZIALNOŚCI

Kwestią związaną niewątpliwie z charakterem omawianej instytucji jest zagadnienie umiejscowienia dobrowolnego poddania się karze w aspekcie procesowym.

³³ Szczególnie to ostatnie rozwiązanie wydaje się mieć pozytywne konsekwencje w sytuacji, w której część procesowa omawianego środka została uregulowana w odrębnym rozdziale działu II tytułu II. W ten sposób podkreśleniu uległaby waga omawianego środka, jak również dokonano by jego systemowego wyjęcia z ramowego katalogu środków karnych.

³⁴ Pogląd taki wydaje się wyrażać także I. Zgoliński, twierdząc, że dobrowolne poddanie się odpowiedzialności nie stanowi dodatkowej dolegliwości, a wręcz zastępuje represję i nie służy zbytnio indywidualizacji wymiaru kary. Nie można z tego powodu traktować go jako typowego środka karnego (...) Jego odmienny charakter przemawia raczej za uznaniem, że stanowi odrębny rodzaj odpowiedzialności” – I. Zgoliński, *Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności w prawie karnym skarbowym*, Warszawa 2011, s. 67.

W literaturze przedmiotu brak jest jednolitego stanowiska przesądającego materialny lub procesowy charakter omawianej instytucji. Z uwagi na specyficzną regulację powyższego w piśmiennictwie, można wyodrębnić trzy zasadnicze stanowiska:

1. opowiadające się za przyjęciem, że dobrowolne poddanie się odpowiedzialności stanowi instytucję prawa materialnego³⁵;
2. opowiadające się przyjęciem, dobrowolne poddanie się odpowiedzialności stanowi instytucję prawa procesowego³⁶;
3. opowiadające się za przyjęciem, że dobrowolne poddanie się odpowiedzialności stanowi instytucję o charakterze mieszanym – materialnoprocesowym³⁷.

Odnosząc się do powyższych stanowisk, należy stwierdzić, że każde z nich ma niewątpliwie rację bytu. Stanowisko pierwsze opiera się na założeniu, że skoro dobrowolne poddanie się odpowiedzialności zostało przez ustawodawcę potraktowane jako środek karny, to tym samym przepisy regulujące tok postępowania mają charakter wyłączenie służebny, zmierzający do realizacji norm prawa materialnego. Ponadto podnosi się też, że instytucja ta stanowi wyraz pewnego rodzaju odpowiedzialności (tak jak kara). Zwolennicy drugiego z poglądów wychodzą z założenia, że dobrowolne poddanie się odpowiedzialności jest swoistym porozumieniem karnoprocesowym, zawartym między sprawcą a finansowym organem postępowania przygotowawczego. Pogląd ten zawiera także swoje uzasadnienie w fakcie, że do czasu wejścia w życie Kodeksu karnego skarbowego dobrowolne poddanie się odpowiedzialności było uregulowane w przepisach dotyczących postępowania. Natomiast trzeci z przytoczonych poglądów opiera się na stwierdzeniu, że wobec specyficznej regulacji tejże instytucji (w części procesowej i materialnej Kodeksu karnego skarbowego), jak również wobec niejasnego jej charakteru stanowi ona instytucję o charakterze mieszanym – materialnoprocesowym³⁸.

Analizując powyższe, uważam, że rację mają zwolennicy pierwszego z poglądów. Przyjęcie takiego poglądu jest uzasadnione tym, że regulacja przesłanek zastosowania instytucji dobrowolnego poddania się odpowiedzialności została praktycznie w całości zawarta w części materialnej Kodeksu karnego skarbowego, zaś przepisy art. 142–149 tego kodeksu stanowią tylko tryb postępowania zmierzający do zastosowania przedmiotowej instytucji. Niezależnie od uznania, czy dobrowolne poddanie się odpowiedzialności jest środkiem karnym, czy instytucją zaniechania ukarania sprawcy czy też specyficzną instytucją prawa karnego skarbowego, umiejscowienie przesłanek jej realizacji przez ustawodawcę przesądza o charakterze jej zastosowania.

³⁵ D. Świecki, *Dobrowolne...*, s. 83–84; V. Konarska-Wrzosek, *Dyrektywy wyboru kary w polskim ustawodawstwie karnym*, Toruń 2002, s. 167; Z. Radzikowska [w:] *Nouva kodyfikacja karna. Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, red. G. Bogdan, A. Nita, Z. Radzikowska, A.R. Świątowski, Warszawa 2000, s. 43; uchwała Sądu Najwyższego z 25.10.2000 r., I KZP 24/00, LEX 2018.

³⁶ F. Prusak, *Prawo...* s. 316; J. Michalski, *Komentarz...*, s. 44; T. Bojarski, *Kodeks...*, s. 45–46.

³⁷ T. Razowski [w:] *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, red. P. Kardas, G. Łabuda, T. Razowski, Warszawa 2010, s. 270.

³⁸ Charakterystyczny dla omawianego poglądu wywód przedstawiony przez J. Sawickiego (za: L. Wilk, J. Zagrodnik, *Prawo...*), który utrzymuje, że dla rozstrzygnięcia omawianego zagadnienia istotne jest, czy dobrowolne poddanie się odpowiedzialności traktuje się jako pierwowzór dla instytucji procesowych wskazanych w art. 335 i 387 k.p.k. czy też zwraca się uwagę przede wszystkim na przesłanki i skutki zastosowania omawianego środka. W pierwszym przypadku oczywiste jest wysuwanie na pierwszy plan charakteru procesowego d.p.o., zaś w drugim – jej materialno-prawnego charakteru – zob. J. Sawicki, *Zaniechanie...*, s. 179–184.

Za powyższym stwierdzeniem przemawia dodatkowo to, że ustawodawca na gruncie Kodeksu karnego skarbowego odszedł od tradycyjnego zlokalizowania omawianego środka w części procesowej i przeniósł go – w zakresie przesłanek – w całości do art. 17–18 k.k.s. Kwestia specyfiki unormowania zastosowania omawianego środka wydaje się tu sprawą drugorzędną, albowiem nie wprowadza ona praktycznie zmian w samej jego treści. Niewątpliwie tryb przewidziany w art. 142–149 k.k.s. jest specyficzny, nieznanym prawu karnemu powszechnemu (procedurze karnej), jednakże mimo wszystko trudno stwierdzić, że jest to cecha przesądzająca o procesowym czy mieszanym charakterze tej instytucji. Posługując się analogią należałoby stwierdzić, że wymierzenie przez sąd kary w trybie art. 335 i 343 k.p.k. przesądza o tym, iż orzeczone kary (i/lub środki karne) są instytucjami o charakterze procesowym lub mieszanym. Zadaniem prawa karnego procesowego jest zapewnienie jak najbardziej sprawnego trybu realizacji norm prawa materialnego, nie zaś kształtowanie zasad odpowiedzialności karnej, które to są uregulowane w odrębnych przepisach obejmujących normy materialnoprawne.

W tym też miejscu wydaje się zasadne wskazanie kilku podstawowych danych statystycznych dotyczących zastosowania wskazanego środka, a mianowicie zastosowania przedmiotowej instytucji w ramach całego postępowania karnego w latach 2000–2010. Za punkt wyjścia tej analizy przyjmuję informacje dotyczące postępowań prowadzonych przez urzędy skarbowe, jako finansowych organów postępowania przygotowawczego i które to informacje uzyskano dzięki życzliwości Departamentu Administracji Podatkowej Ministerstwa Finansów³⁹. Uzyskane dane statystyczne są danymi całościowymi z obszaru całego kraju i sumarycznie ukazują podstawowe informacje dotyczące zastosowania dobrowolnego poddania się odpowiedzialności.

W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na liczbę zakończonych dochodzeń w latach 2000–2010 z uwzględnieniem dochodzeń zakończonych skierowaniem wniosku o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, która kształtowała się następująco:

Tabela 1											
Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Liczba dochodzeń zakończonych:	23.314	23.308	24.467	24.105	25.847	25.147	24.272	24.661	23.136	28.160	31.078
– o przestępstwo skarbowe skarbowe:	6.110	9.750	10.500	11.625	12.661	12.291	9.886	9.371	9.099	9.428	9.471
– o wykroczenie skarbowe skarbowe:	17.204	13.738	13.967	12.480	13.186	12.856	14.386	15.290	14.037	18.732	21.607

Źródło: opracowanie własne.

³⁹ Uzyskane informacje stanowiły jeden z fragmentów zainteresowań badawczych autora związanych z problematyką odpowiedzialności karnej skarbowej w badanym okresie. Dane dotyczące postępowań prowadzonych przez urzędy celne mogą być o tyle nieścisłe, że czyny będące przedmiotem kompetencji tychże organów częstokroć są ujawniane, a w konsekwencji prowadzone przez niefinansowe organy postępowania przygotowawczego, które to z kolei nie mają uprawnień do prowadzenia postępowania w ramach dobrowolnego poddania się karze. Jak wskazuje praktyka autora, w takich przypadkach sprawa najczęściej jest załatwiana na zasadach ogólnych (częstokroć nawet bez pouczenia sprawcy o możliwości złożenia wniosku o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności).

Tabela 2											
Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Liczba wniosków do sądu o udzielenie zezwolenia na DPO:	13.654	9.565	10.037	10.447	10.789	11.034	8.805	9.240	8.484	7.713	6.795
– o przestępstwo skarbowe skarbowe:	3.749	5.301	5.726	6.362	6.976	6.959	5.824	5.740	5.644	5.443	4.731
– o wykroczenie skarbowe skarbowe:	9.905	4.264	4.311	4.085	3.822	4.075	2.981	3.500	2.840	2.270	2.064

Źródło: opracowanie własne.

Z powyższego zestawienia widać, że w poszczególnych latach odsetek spraw zakończonych skierowaniem wniosku o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności należy uznać za stosunkowo wysoki, jednak z wyraźną malejącą tendencją. Jest on umiejscowiony w granicach od 58,56% (2000 r.), 41,03% (2001 r.), 41,02% (2002 r.), 43,3% (2003 r.), 41,74% (2004 r.), 43,87% (2005 r.), 36,27% (2006 r.), 37,46% (2007 r.), 36,67% (2008 r.), 27,38% (2009 r.) do 21,86% (2010 r.). Dane te obrazują, że odsetek postępowań zakończonych skierowaniem do sądu wniosku o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności niemalże systematycznie maleje. W pierwszym roku obowiązywania Kodeksu karnego skarbowego wynosił on przeszło 58,5%, podczas gdy już w 2010 r. zaledwie 21,86%. Równocześnie z generalnie malejącą tendencją do kierowania takich wniosków, odmienny wydaje się być proces dotyczący kategorii spraw w których są one kierowane. O ile w 2000 r. znacząca liczba wniosków była skierowana w sprawach o wykroczenia skarbowe – 72,5%, o tyle w 2010 r. odsetek ten wynosił tylko 30,37%. Dla zrozumienia powyższego procesu konieczne wydaje się ustalenie, jak w ww. okresie wyglądał odsetek innego rodzaju decyzji procesowych kończących postępowanie, a w szczególności liczba aktów oskarżenia, które były skierowane w tego rodzaju sprawach:

Tabela 3											
Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Liczba dochodzeń zakończonych aktem oskarżenia:	5.934	9.691	10.264	9.991	11.261	11.055	12.637	12.128	11.325	13.438	16.355
– o przestępstwo skarbowe skarbowe:	1.624	3.196	3.308	3.608	4.042	3.557	3.007	2.761	2.627	3.077	3.603
– o wykroczenie skarbowe skarbowe:	4.310	6.495	6.956	6.383	7.219	7.498	9.630	9.367	8.698	10.361	12.752

Źródło: opracowanie własne.

Zestawienie przedstawionych okresów wskazuje, że odsetek spraw zakończonych skierowaniem aktu oskarżenia do sądu ma tendencję zwyżkującą. O ile w 2000 r. było to zaledwie 25,45%, o tyle w kolejnych latach wskaźnik ten zwyżkował (2002 r. – 41,95%, 2003 r. – 41,44%, 2004 r. – 43,55%, 2005 r. – 43,96%, 2006 r. – 52,06%, 2007r. – 49,17%, 2008 r. – 48,94%, 2009 r. – 47,72%) aż do roku 2010 r., w którym wyniósł on 52,62%, z czego odsetek spraw o wykroczenia, w których skierowano

do sądu akt oskarżenia, był dość stałe (2000 r. – 72,63%, 2001 r. – 67,02%, 2002 r. – 67,77%, 2003 r. – 63,88%, 2004 r. – 64,10%, 2005 r. – 67,82%, 2006 r. – 76,20%, 2007 r. – 77,23%, 2008 r. – 76,80%, 2009 r. – 77,10% i 2010 r. – 77,97%). Tym samym w sposób wyraźny zauważamy powolny, ale następujący proces, w którym sprawy zakończone skierowaniem aktu oskarżenia do sądu „wypierają” odsetek spraw zakończonych skierowaniem wniosku o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności. Przyczyn takiego zjawiska może być wiele i – co do zasady – podlegają one zakresowi polityki karnej. Można tu jedynie przypuszczać, że wynikają one po części z takich przesłanek, jak zwiększenie świadomości prawnej obywateli i co z tym związane coraz częstsze uznanie, iż ich zachowanie nie realizuje znamion czynu zabronionego, co w konsekwencji skutkuje skierowaniem sprawy na tradycyjną drogę sądową, brak możliwości spełnienia warunków dobrowolnego poddania się odpowiedzialności z przyczyn ekonomicznych czy też względy natury pragmatycznej i uznanie, że w przypadku „zapłacenia podatku” postępowanie zostanie umorzone. Odchodząc od kwestii liczby skierowanych do sądu wniosków o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, tylko na marginesie należy wskazać odsetek wniosków, który nie znalazł uznania w ocenie sądu. W tej mierze sytuacja wyglądała następująco:

Tabela 4											
Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Liczba wniosków o zezwolenie na DPO uwzględnionych przez sądy:	12.356	8.545	9.380	9.718	10.213	10.391	8.545	8.562	7.988	7.264	6.486
– o przestępstwo skarbowe:	3.071	4.538	5.379	5.901	6.563	6.656	5.584	5.326	5.297	5.006	4.644
– o wykroczenie skarbowe:	9.285	4.007	4.001	3.817	3.650	3.735	2.961	3.236	2.691	2.258	1.842

Źródło: opracowanie własne.

Z powyższego zestawienia wynika, że procent nieuwzględnionych wniosków o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności jest w istocie niewielki i waha się w granicach: w 2000 r. – 9,51%, w 2001 r. – 10,67%, w 2002 r. – 6,65%, w 2003 r. – 6,98%, w 2004 r. – 5,34%, w 2005 r. – 5,83%, w 2006 r. – 2,96%, w 2007 r. – 7,34%, w 2008 r. – 5,85%, w 2009 r. – 5,83% i w 2010 r. – 4,55%. Jak widać z powyższego, odsetek wniosków o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, które nie zostały uwzględnione przez sąd jest w istocie stosunkowo mały, co wskazuje nie tylko na dużą aprobatę sądownictwa dla tego rodzaju rozstrzygnięcia, lecz także na poprawnie sformułowanie i uzasadnienie merytoryczne takowych. Wskazane powyżej dane statystyczne stanowią jedynie suche liczby odzwierciedlające w pewnym stopniu zakres zastosowania instytucji dobrowolnego poddania się odpowiedzialności, jednakże nie obrazują w sposób dokładny skali zjawiska w poszczególnych regionach kraju czy też poszczególnych urzędach skarbowych w zależności od ich specjalizacji. Ich przedstawienie ma jedynie na celu zaprezentowanie skali zastosowania instytucji będącej przedmiotem niniejszego opracowania.

5. ZAKOŃCZENIE

Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności stanowi jeden z podstawowych instrumentów polityki karnej służący do zwalczania przestępstw skarbowych i wykroczeń skarbowych o stosunkowo niewielkim stopniu społecznej szkodliwości. Przyjęte przez ustawodawcę rozwiązania budzą jednak poważne zastrzeżenia, w szczególności w zakresie charakteru prawnego wskazanego środka reakcji karnej. Z jednej bowiem strony, ustawodawca przyjął, że dobrowolne poddanie się odpowiedzialności stanowi środek karny, co zgodnie z powyższymi rozważeniami należy uznać za rozwiązanie chybione, z drugiej zaś strony – jako instytucję, która zmierza do zaniechania ukarania sprawcy, bynajmniej nie zwalnia go z ponoszenia odpowiedzialności, a jedynie zmienia jej charakter wskutek nastąpienia konsekwencji łączących zarówno tradycyjne elementy kary (uiszczenie odpowiedniej kwoty pieniężnej), jak i środki karne (wyrażanie zgody na przepadek przedmiotów lub ich równowartości) czy umorzenia postępowania (brak następstw w postaci wpisu do Krajowego Rejestru Karnego)⁴⁰. Na kanwie powyższego może powstać pytanie, czy Kodeks karny skarbowy, jako regulacja o charakterze autonomicznym od Kodeksu karnego⁴¹, nie reguluje samoistnie pojęcia środków karnych, a co za tym idzie może do nich zaliczyć także innego rodzaju instytucje. Uważam, że powyższe rozwiązanie należy odrzucić. Środki karne (podobnie jak wcześniej kary dodatkowe) stanowią uzupełnienie sankcji karnej, a jedynie w szczególnych sytuacjach mogą je zastąpić. Uważam ponadto, że zaliczenie przez ustawodawcę do ich katalogu środków związanych z poddaniem sprawcy próbie jest nieporozumieniem i wprowadza niepotrzebne komplikacje interpretacyjne – sugerując, iż mogą być one orzeczone obok kary. Konieczność zmiany w tym przedmiocie wynika też z braku spójności wewnętrznej Kodeksu karnego skarbowego, albowiem przyjęcie – z jednej strony – że dobrowolne poddanie się odpowiedzialności jest formą zaniechania ukarania sprawcy, a z drugiej środkiem karnym jest sprzeczne w samym założeniu. *De lege ferenda* zmiana powinna polegać na:

1. wykreśleniu dobrowolnego poddania się odpowiedzialności z katalogu środków karnych (zarówno przy przestępstwach skarbowych, jak i wykroczeniach skarbowych);
2. zmianie tytułu rozdziału 2 „Zaniechanie ukarania sprawcy” poprzez jego uchylenie;
3. dokonaniu stosowanej korekty przepisów odwołujących się do art. 22 § 2 pkt 1 i art. 47 § 2 pkt 1 k.k.s.

Zmiana taka niewątpliwie będzie prowadziła do zapewnienia spójności, i to zarówno pod względem zewnętrznym, a więc w odniesieniu do innego rodzaju uregulowań prawnokarnych, jak i wewnętrznym – odnoszącym się do przepisów Kodeksu karnego skarbowego. Ponadto, co istotne, analiza przepisów dobrowolnego poddania się odpowiedzialności odbiega w sposób znaczny od tradycyjnie postrzeganej

⁴⁰ Poza treścią niniejszego opracowania pozostaje zagadnienie związane z wpływem takiego uregulowania na pojęcie przestępstwa skarbowego, albowiem skoro przyjęte rozwiązania wykluczają ponoszenie konsekwencji typowych dla przestępstwa skarbowego, to może zrodzić się pytanie o treść tego pojęcia, w szczególności czy zachowanie po jego popełnieniu może powodować jego depenalizację.

⁴¹ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2018 r. poz. 1600 ze zm.).

odpowiedzialności karnej. Z jednej strony odpowiedzialność na gruncie omawianej instytucji opiera się na takich zasadach jak *nullum crimen sine culpa* czy *nulum crimen sine damno sociali*, z drugiej zaś – wywołuje specyficzne, wyjątkowe na gruncie prawa karnego skutki. Jak zostało już wspomniane, omawiana instytucja łączy w sobie elementy kary, środka karnego, środka kompensacyjnego czy nawet odstąpienia od wymierzenia kary. Z tych też względów należy ją uznać za *sui generis* środek reakcji karnej niepodlegający zaklasyfikowaniu do żadnej z tradycyjnych form odpowiedzialności karnej. Nie zmienia to jednak faktu, że z uwagi na przesłanki zastosowania, jak również tryb, niewątpliwie jest to jednak rodzaj odpowiedzialności o charakterze penalnym. Dlatego też uważam, że przyjęta przez ustawodawcę konwencja terminologiczna w postaci „dobrowolnego poddania się odpowiedzialności” nie jest do końca zasadna i mimo wszystko należy ją uzupełnić o przymiotnik „karnej”. Próba uniknięcia wskazanego zaimka nie zmienia ani charakteru tej instytucji, ani też nie pozwala na przyjęcie, że jest to odpowiedzialność o innym niż karny charakterze. Uważam, że sugerowanie powyższego jest zabiegiem błędnym i merytorycznie nieuzasadnionym⁴².

Abstract

Adam Błachnio, *Voluntary submission to liability in the Fiscal Penal Code. Comments de lege lata and de lege ferenda*

The article presents the main problems related to voluntary submission to liability under the Fiscal Penal Code. The purpose of the study was to discuss the measure mentioned in the title as a specific form of criminal liability, which contains elements of punishment, other penal measures and compensatory measures. In so doing, the author discusses the conditions (positive and negative) and consequences of voluntary submission to liability, the nature of the mechanism in point, taking into account that it is regulated as a penal measure and involves an abandonment of punishment, as well as considering the problems relating to making the assumption that this measure has a substantive law character. In the final part, postulates of legislative amendments are presented as a result of the analysis.

Keywords: *penalty, penal measure, Fiscal Penal Code, voluntary submission to liability, fine, compensation, abandonment of punishment of the perpetrator*

Streszczenie

Adam Błachnio, *Regulacja dobrowolnego poddania się odpowiedzialności w Kodeksie karnym skarbowym. Uwagi de lege lata i de lege ferenda*

Artykuł przedstawia główne problemy związane z uregulowaniem dobrowolnego poddania się odpowiedzialności na gruncie Kodeksu karnego skarbowego. Celem opracowania było omówienie tytułowego środka, jako specyficznej formy odpowiedzialności karnej, zawierającej zarówno elementy kary, środków karnych, jak również środków o charakterze

⁴² Poglądu o „pozakarnym” charakterze dobrowolnego poddania się odpowiedzialności można by próbować bronić na gruncie poprzednio obowiązującej ustawy karnej skarbowej, gdzie całość procedury i zastosowanie omawianego środka należało do „władzy skarbowej”, a więc do czynnika innego niż sąd. Jednakże nawet powyższe nie rozwiązuje problemów związanych z przesłankami zastosowania dobrowolnego poddania się odpowiedzialności, które są tożsame z przesłankami odpowiedzialności karnej.

kompensacyjnym. W wykonaniu powyższego autor omawia kolejno przesłanki (pozytywne i negatywne) oraz skutki dobrowolnego poddania się odpowiedzialności, charakter omawianego środka z punktu widzenia jego uregulowania jako środka karnego i instytucji polegającej na zaniechaniu ukarania sprawcy, a także problematykę związaną z przyjęciem, że jest to środek o charakterze materialnoprawnym. W części końcowej zostały przedstawione postulaty de lege ferenda stanowiące konsekwencję poczynionych rozważań.

Słowa kluczowe: kara, środek karny, Kodeks karny skarbowy, dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, grzywna, kompensacja, zaniechanie ukarania sprawcy

Literatura

1. J. Bafia, *Prawo karne skarbowe*, Warszawa 1978;
2. A. Błachnio, *Pozytywne uwarunkowania dobrowolnego poddania się odpowiedzialności w kodeksie karnym skarbowym (część 1)*, Prokuratura i Prawo 2014, nr 4;
3. A. Błachnio, *Pozytywne uwarunkowania dobrowolnego poddania się odpowiedzialności w kodeksie karnym skarbowym (część 2)*, Prokuratura i Prawo 2014, nr 5;
4. A. Błachnio, *Prawnokarne skutki dobrowolnego poddania się odpowiedzialności [w:] Z zagadnień prawa i procesu karnego*, red. J. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki, Warszawa 2014;
5. T. Bojarski, *Kodeks karny skarbowy a kodeks karny, Kilka uwag porównawczych [w:] Współczesne problemy procesu karnego i wymiaru sprawiedliwości. Księga ku czci prof. Kazimierza Marszala*, red. P. Hofmański, K. Zgryzek, Katowice 2003;
6. T. Bojarski, M. Szwarczyk, *Uwagi o projektowanym nowym prawie karnym skarbowym [w:] Administracja publiczna u progu XXI wieku. Prace dedykowane prof. zw. dr. hab. Janowi Szreniewskiemu z okazji jubileuszu 45-lecia pracy naukowej*, red. Z. Niewiadomski, J. Buczkowski, J. Łukasiewicz, J. Posłuszny, J. Stelmasiak, Przemysł 2000;
7. T. Grzegorzczak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, Warszawa 2006;
8. V. Konarska-Wrzošek, *Dyrektywy wyboru kary w polskim ustawodawstwie karnym*, Toruń 2002;
9. J. Michalski, *Komentarz do Kodeksu karnego skarbowego. Tytuł I. Przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe*, Warszawa 2000;
10. F. Prusak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 1–53 k.k.s.*, Kraków 2006;
11. Z. Radzikowska [w:] *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, red. G. Bogdan, A. Nita, Z. Radzikowska, A.R. Światłowski, Warszawa 2000;
12. T. Razowski [w:] *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, P. Kardas, G. Łabuda, T. Razowski, Warszawa 2010;
13. J. Sawicki, *Zaniechanie ukarania jako element polityki karnej w prawie karnym skarbowym*, Wrocław 2011;
14. I. Sepiolo-Jankowska, *Prawo i postępowanie karne skarbowe*, Warszawa 2017;
15. Z. Siwik, *Projekt Kodeksu karnego skarbowego – o kierunkach zmian w materialno-prawnych przepisach części ogólnej*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 1998, nr 1–2;
16. Z. Siwik, *System środków penalnych w prawie karnym skarbowym*, Wrocław 1986;
17. S. Steinborn, *Porozumienia w polskim procesie karnym. Skazanie bez rozprawy i dobrowolne poddanie się odpowiedzialności karnej*, Kraków 2005;
18. D. Świecki, *Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności w kodeksie karnym skarbowym*, Przegląd Sądowy 2001, nr 3;
19. Uzasadnienie rządowego projektu Kodeksu karnego skarbowego [w:] *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny skarbowy*, Warszawa 1999;
20. L. Wilk, J. Zagrodnik, *Prawo karne skarbowe*, Warszawa 2009;
21. I. Zgoliński, *Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności w prawie karnym skarbowym*, Warszawa 2011.